

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมา นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตกล่าวว่า ไม่มีระบบการเรียนที่แน่นอน ไม่มีการจัดลำดับเนื้อหา ไม่มีการกำหนดเวลาของการเรียนแน่นอน มีลักษณะเป็นการเรียนแบบช่างฝึกหัด ผู้สอนจะถ่ายทอดวิชาที่ตนถนัดและวิธีการสอนที่แตกต่างไปตามแบบเฉพาะตนของครู (วินัย โสมดี, 2528) ต่อมาปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒนาการ (progressivism) ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนและพัฒนาการของการเรียนรู้ได้เกิดขึ้น แนวคิดและปรัชญาที่เน้น "เด็กเป็นจุดศูนย์กลาง" ได้เป็นรากฐานของการศึกษาอยู่เป็นเวลานาน โดยให้ความสำคัญกับ 1) การแสดงออกทางศิลปะ เป็นพัฒนาการการรับรู้จากภายในของตัวเด็ก (inner-self expression) 2) เด็กควรเรียนศิลปะโดยอิสระเสรี 3) การเรียนศิลปะไม่ควรมีการประเมินผลและครูไม่ควรวิเคราะห์งานเด็ก 4) หน้าที่ครูคือผู้สร้างแรงกระตุ้น 5) ให้การศึกษาแก่เด็กโดยเน้นพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ศิลปะเป็นหนทาง 6) การเรียนรู้ทางศิลปะคือกระบวนการทำงาน (process) 7) หลักสูตรศิลปะที่ดี จะต้องประกอบด้วยวัสดุและวิธีการอย่างพร้อมพรั่ง

อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยของ รอย ฟอর্বส์ (Forbes, R., 1977) พบว่าเด็กกลุ่มที่ไม่ผ่านการทดสอบทางความรู้ 3 ด้าน คือ ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลป์และความรู้ในการตัดสินใจงานศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพ คือ 1) เด็กที่ไม่เคยเข้าไปดูงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์หรือแกลเลอรีที่แสดงงานศิลปะ 2) นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาจะมีความสนใจทางศิลปะที่แสดงออกเฉพาะตัวลดน้อยลง 3) เด็กในวัยมัธยมศึกษาขาดความรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมของตนเอง 4) ทศนคติทางศิลปะของเด็กแตกต่างกันมากเมื่อมีฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน และต่อมาก็ได้มีการวิจัยสนับสนุนในแนวเดียวกันนี้ เกิดขึ้นหลายฉบับ

ต่อมาได้มีผู้แสดงความคิดเห็นแตกต่างจากแนวความคิดของกลุ่มพิพัฒนาการ โดยเห็นได้จากรายงานของ ไอสนเนอร์ (Eisner, E., 1973-1974) ซึ่งว่าความเชื่อที่มีข้อผิดพลาดต้องได้รับการแก้ไข ไอสนเนอร์ ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญว่า 1) ความสำคัญของ "ครู" ครูมีส่วนในการพัฒนาเด็กในด้านการรับรู้ และพัฒนาการดังกล่าวนำไปสู่ประสบการณ์ชีวิต 2) ความเชื่อที่ว่า "ศิลปะศึกษาจะทำให้เด็กพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ในตัวเอง" นั้นเป็นความจริง แต่มีข้อวิพากษ์เดียว ทุกวิชาสามารถทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ทั้งสิ้น และการพัฒนาไม่มุ่งเฉพาะตัวเองเพราะศิลปะมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย 3) ครูไม่ควรมุ่งเฉพาะผลงานเพราะกระบวนการก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ไอสนเนอร์ ยังมีความเห็นแย้งอีกหลายประการ เช่น การประเมินผลงานทางด้านศิลปะถ้ามีวิธีการและ

หลักการที่ดีเด็กจะเกิดความเชื่อถือและภาคภูมิใจ และครูสามารถพูด สอน อธิบายได้ถ้าทำได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องกับระดับอายุของเด็ก

เมื่อข้อโต้แย้งดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์ผู้สอนศิลปะศึกษามากขึ้น บทความหลายฉบับได้ทำให้แนวความคิดเดิมได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เช่นรายงานของ สมาคมศิลปะศึกษาแห่งชาติ (NAEA) ได้เสนอบทความของ ชาร์ล ดอร์น (Dorn, C., 1981) ว่าได้มีการเปิดสอนสาระความรู้ทางศิลปะให้กับผู้เรียน เช่นมีการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะวิจารณ์ ในยุคนั้นเรียกแนวการเรียนการสอนแบบนี้ว่า การยึดหลักเกณฑ์เป็นศูนย์กลาง หรือ การยึดความรู้เป็นศูนย์กลาง และการเรียนการสอนในแนวทางนี้ได้นำมาสู่การเรียนการสอนศิลปะศึกษาในปัจจุบัน ที่เรียกว่า ศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (Discipline-base Art Education) หรือเรียกในชื่อย่อว่า DBAE (Dorn, 1981:28)

ศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน ชื่อย่อว่า DBAE หมายถึงรูปแบบการเรียนรู้ ที่นำผู้เรียนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่มีวัฒนธรรม มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาและสร้างหน่วยการเรียนรู้ให้มีการสนองเป้าหมายทั้ง 4 แกน คือ สุนทรียภาพ ศิลปะวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะปฏิบัติ ดังนั้นผลงานศิลปะจึงไม่ใช่สิ่งสำคัญ ซึ่งการวางเนื้อหาและหน่วยของการเรียนรู้นั้นควรออกแบบสร้างให้สนองเป้าหมายทั้ง 4 แกนดังกล่าว และควรมาจากเครือข่ายที่กว้างขวางของทัศนศิลป์ ซึ่งรวมถึงศิลปะพื้นบ้าน ศิลปะประยุกต์ ทัศนศิลป์จากวัฒนธรรมต่างๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Clark, G.; Day, M.D.; and Geer, W.D., 1987) ซึ่งพ้องกับงานวิจัยศึกษารากฐานทางสุนทรียะของชุมชนชาวประมงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตพิสัยตามแนวทางของ DBAE ดัก แบลนดี้ และคริสติน คองดอน (Blandy and Congdon, 1988) พบว่า วัตถุใช้ลยระดับพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพและศักยภาพด้านสุนทรียได้เช่นกัน มิใช่แต่เพียงผลงานศิลปะเท่านั้น ดังนั้นศิลปะศึกษาควรให้ความสนใจต่อสื่อการเรียนการสอนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

รวมทั้งรูปแบบการเรียนการสอนตามแนว DBAE นี้ก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศไทยด้วยเช่นกัน โดยศรารัตน์ ลีไพบูลย์ได้ให้ความหมายของ DBAE ในแนวทางเดียวกันว่า DBAE หมายถึง รูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ในด้านการรับรู้ การมองเห็นคุณค่าทางศิลปะและความงาม กล้าแสดงออกด้วยเหตุผลและอารมณ์จากจินตนาการ โดยมีทิศทางและเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทฤษฎี การเรียนรู้ทางศิลปะ 4 ด้าน คือ 1) การรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางความงามตามหลักการของศิลปะ (เน้นด้านสุนทรียศาสตร์) 2) ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการถ่ายทอดผลงานศิลป์ สามารถแสดงความคิดเห็นขอพบด้วยการวินิจฉัยตัดสินและวิพากษ์วิจารณ์ (เน้นด้านศิลปะวิจารณ์) 3) รู้แหล่งที่มาและประวัติศาสตร์ศิลป์ โดยอาศัยแง่คิด ข้อมูล และแนวการนำเสนอสื่อผลงานศิลปะ (เน้นด้านประวัติศาสตร์ศิลป์) 4) สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ด้วยวิธีการ รูปแบบ และเทคนิคที่เป็นแบบเฉพาะตน (เน้นด้านศิลปะปฏิบัติ) (ศรารัตน์ ลีไพบูลย์, 2538)

จากความหมายดังกล่าวจึงไปพ้องกับ วิบูลย์ ลี้สุวรรณที่ว่า ความรู้ที่ถูกต้องแท้จริงคือพื้นฐานการนำเสนอที่ชัดเจน ประสบการณ์ที่กว้างและลึกจะช่วยเสริมความคิดให้กับเด็ก และถือว่าเด็กแสดงออกจากสิ่งที่รู้มากกว่าการแสดงออกจากการเห็น แนวโน้มของการเรียนรู้หรือสร้างเสริมการรู้คิดในทางศิลปะของเด็ก จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับแกนปฏิบัติการสร้างสรรค์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ การวิจารณ์ และสุนทรียศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "สุนทรียศาสตร์" (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2540) จากแนวคิดใหม่ที่ยึดถือแนวการสอนตามหลัก DBAE ในวิชาศิลปะ ที่สามารถให้ความรู้และประสบการณ์ทางศิลปะที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียน ศิลปะจึงควรเป็นรายวิชาหนึ่งในวิชาพื้นฐานบังคับของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป (Barkan, 1963; Kaufman, 1963; Longan, 1963 อ้างถึงใน Smith, 1987)

แนวคิดของ DBAE ได้ถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างแพร่หลายในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาประยุกต์ใช้ในสภาพสังคมไทยในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษา ที่ถูกกำหนดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่มีข้อความบางมาตรา และบางตอน ที่มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมให้แนวการสอนศิลปศึกษา ในรูปแบบ DBAE ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐไว้ในมาตรา 81 และ มาตรา 289 ไว้โดยมีเนื้อหาโดยสรุปว่า รัฐต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมอันดีของชาติ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา และพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยเพื่อนำภูมิปัญญาที่ได้ผ่านการกลั่นกรอง คัดสรร และวิจัยแล้วมาประยุกต์ปรับใช้ในวิถีชีวิตและการจัดการศึกษาบนพื้นฐานความรู้คู่คุณธรรมอีกด้วย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดไว้ในมาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้ง แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ มาตรา 18 ข้อ 3 ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์การชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การเอกชนและสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้ และในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้กำหนดแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยให้หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรชุมชน สนับสนุนความคิดริเริ่มของชาวบ้าน ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งประสานการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างเต็มที่ ข้อความที่ได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มีข้อความตรงกันในการที่รัฐมีนโยบายสนับสนุนและส่งเสริม โดยเน้นความสำคัญของการให้มีแหล่งการเรียนรู้ อันได้

แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ห่องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ การค้นคว้าวิจัยเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ปรับใช้ในวิถีชีวิต แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา โดยให้หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรชุมชน สนับสนุนความคิดริเริ่มของชาวบ้าน ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคม ดังนั้นถ้าจะวิเคราะห์เฉพาะข้อความและมาตราที่เกี่ยวข้องกันที่ยกมาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัฐมีนโยบายให้ความสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมอันดีของชาติ และแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกแหล่งการเรียนรู้ที่จะใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือพิพิธภัณฑ์ และชนิดของพิพิธภัณฑ์ที่เหมาะสมกับนโยบายทางการศึกษามากที่สุด คือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงวัตถุและมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนใดชุมชนหนึ่งเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังแสดงถึงเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของตน (Ambrose, T and Paine C, 1993) และอีกความหมายหนึ่ง กล่าวว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน คือ พิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นและดำเนินการโดยสถาบันหรือองค์กรท้องถิ่น และสาระในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะแตกต่างกับพิพิธภัณฑ์สถานในเรื่องของมุมมองทางประวัติศาสตร์ โดยพิพิธภัณฑ์สถานจะมองประวัติศาสตร์จากส่วนกลาง แต่หากเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแล้วจะเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มาจากมุมมองของท้องถิ่นจริงๆ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539) นอกจากนี้ มัวร์ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ในอีกแง่มุมหนึ่งว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ได้ และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะยืนหยัดอยู่ได้ก็ต่อเมื่อพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นๆ สามารถตอบรับพฤติกรรมของชุมชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี (Moore, W.B., 1996)

จากแนวนโยบายต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในการเป็นแหล่งให้ความรู้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดและเรียนรู้ในด้านสุนทรียะและประวัติศาสตร์ศิลป์ตามแนวทางของ DBAE ได้จากศิลปะพื้นบ้านนี้เอง จึงทำให้การบริการด้านการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญต่อการทัศนศึกษาของนักเรียนในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังสามารถเป็นสื่อการเรียนการสอนอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านศิลปวิจารณ์และศิลปะปฏิบัติของผู้เรียนอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ ก็เพื่อการให้การศึกษา การเปิดกว้างทางความคิด การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ การเห็นคุณค่า และวิธีการคิดแบบใหม่ๆ (Screven, 1976) จึงกล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่สำคัญในจัดเตรียมการบริการด้านการศึกษาให้กับผู้เข้าชมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การบริการแบบนี้อาจอยู่ในรูปแบบต่างๆทั้งภายในและภายนอกพิพิธภัณฑ์ ซึ่งรวมถึงการติดต่อประสานงานกับครูผู้สอน เพื่อให้ครูสามารถใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์และเจ้าหน้าที่ให้ได้มากที่สุด นักเรียนควรได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ผ่อนคลาย และเป็นมิตรจากเจ้าหน้าที่ของทางพิพิธภัณฑ์หรือภัณฑารักษ์ (Ambrose, T. and Paine, C., 1993)

อย่างไรก็ตาม การทัศนศึกษาแต่ละครั้งมักประสบปัญหาด้านงบประมาณในการเดินทาง (Berry, N., 1998) และรูปแบบการเรียนการสอนที่แตกต่างจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ดังจะเห็นได้จากบทความของฮิคส์ที่ว่า พิพิธภัณฑ์และการเรียนในห้องเรียนนั้นแตกต่างกัน และวิธีที่จะจัดการด้านการสอนในโรงเรียนได้นำเสนอเนื้อหาและมโนทัศน์ ด้วยการสื่อสารทางการสนทนาตามแบบที่แผนเป็นมา ส่วนการเรียนในพิพิธภัณฑ์ได้เรียนรู้ผ่านรูปร่างของวัตถุเป็นหลักและไม่เน้นกระบวนการที่เป็นแบบแผน ซึ่งวิธีนี้จะสร้างความสนใจ แนวคิด และประสบการณ์แก่ผู้เรียนได้มาก ดังนั้นโปรแกรมการร่วมมือที่ดีจะช่วยผสานข้อดีของทั้งสองฝ่ายได้ (Hicks, 1986 อ้างถึงใน Berry, 1998) ซึ่งพ้องกับ เซลเลอร์ที่กล่าวว่า หากครูผู้สอนนำวิธีการสอนแบบในห้องเรียนมาใช้กับพิพิธภัณฑ์ จะทำให้โอกาสการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์ลดประสิทธิภาพที่พึงมีลง (Zeller, 1985) การเรียนการสอนในพิพิธภัณฑ์เป็นการเรียนการสอนผ่านวัตถุในพิพิธภัณฑ์ โดยไม่เน้นกระบวนการเรียนที่เป็นแบบแผนอย่างในโรงเรียน (William, 1981) รวมทั้งครูยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการใช้พิพิธภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพ (Zeller, 1985)

ดังนั้นความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญต่อการทัศนศึกษาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของซานทาวดากี้ (Xanthoudaki, 1997) ที่พบว่าระหว่างการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนและการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์นั้น มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมาก และเซฟพาร์ดได้เน้นถึงความสัมพันธ์ของการร่วมกันระหว่างบุคลากรของพิพิธภัณฑ์และโรงเรียน และชี้ให้เห็นว่า นักการศึกษาในโรงเรียนรู้จักความสามารถของนักเรียนได้ดีกว่า ในขณะที่นักการศึกษาในพิพิธภัณฑ์มีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์มากกว่า (Sheppard, 1993 อ้างถึงใน Berry, 1998) รวมทั้งการสื่อสารซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การทัศนศึกษาแต่ละครั้งประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากขึ้น

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นการเป็นแหล่งการเรียนรู้ ในฐานะที่มีบทบาทส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยศึกษาความคิดเห็นในการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจากผู้บริหารและครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และผู้บริหารหรือภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากการให้บริการการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัย

ได้ศึกษาการเรียนการสอนศิลปศึกษา บทบาทและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษากับศิลปศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศพบว่าสามารถจำแนกได้เป็น 4 ด้าน คือ

1. หลักการและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน
2. การวางแผนการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้
4. ผลที่คาดหวังจากการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษา การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ 2542) ตามจุดมุ่งหมายนี้ได้ โรงเรียนและชุมชนนับเป็นหน่วยย่อย ที่เป็นฐานรากของการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่ง นับได้ว่าการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอน ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาเรื่องดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนศิลปศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีอยู่และที่กำลังจัดตั้ง เพื่อจะได้ใช้ข้อมูลก็เป็นแนวทางหนึ่งเพื่อส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาระบบโรงเรียน และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา ที่จะได้มีการวิจัยต่อเนื่องให้กว้างขวางต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. แบบสอบถามความคิดเห็นที่สร้างขึ้น เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ สำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน 4 ด้าน คือ หลักการและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน การวางแผนการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ ผลที่คาดหวัง

หวังจากการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารและ ครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และผู้บริหารหรือภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่ขึ้นทะเบียนกับนามานุกรมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ประเภทพื้นบ้าน
3. โรงเรียนและพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ตั้งอยู่ในชุมชนในอำเภอและจังหวัด เดียวกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงวัตถุสิ่งของที่บ่งบอกถึง เอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยมีบุคคลในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของตน
2. แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่เป็นแหล่งข้อมูลและก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542)
3. ภัณฑารักษ์ หมายถึง บุคลากร และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในพิพิธภัณฑ์ทุกประเภท

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร ตำรา บทความ วารสาร งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ และจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและสร้างแบบสอบถาม
2. กลุ่มประชากร ที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 ตัวอย่างประชากร คือ ผู้บริหารหรือภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่ขึ้นทะเบียนกับนามานุกรมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ประเภทพื้นบ้านในประเทศไทย จำนวนรวม 40 แห่ง ใน 14 จังหวัด แห่งละ 2 คน (ผู้บริหาร 1 คน ภัณฑารักษ์ 1 คน) รวม 80 คน
 - 2.2 ตัวอย่างประชากร คือผู้บริหารและครูศิลปะ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ของชุมชนที่เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้งหมด ใน 30 อำเภอ 14 จังหวัด จำนวน 96 โรงเรียนๆละ 2 คน รวม 192 คน

รวมประชากรที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสิ้น 272 คน
3. เครื่องมือในการวิจัย
 - 3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด แบ่งเป็น 3 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ ความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นแบบสอบถามแบบอัตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่เปิดโอกาสให้ผู้บริหารโรงเรียน แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ ความคิดเห็นของผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ภัณฑารักษ์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับการใช้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด(Open Ended)

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน ตรวจสอบความครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำความคิดเห็นที่ได้นำมาปรับปรุงแก้ไข

3.3 นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยแล้วนำข้อมูลที่ได้ มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งจนเป็นฉบับสมบูรณ์ที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับตัวอย่างประชากรเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและทางไปรษณีย์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาแยกวิเคราะห์ดังนี้

5.1 ด้วยวิธีการ ทางสถิติ ดังนี้ ข้อมูล ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพวิเคราะห์นำมาแจกแจงความถี่ของคำตอบและคิดเป็นร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง ข้อมูล ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นในการใช้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นแบบสอบถามแบบอัตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) นำมาวิเคราะห์ค่ามัธยฐานเลขคณิต (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง ส่วน ข้อมูลตอนที่ 3 เป็นข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended) นำมาแยกแยะจัดกลุ่มแล้วจึงนำเสนอในรูปแบบความเรียง ตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย

5.2 กำหนดค่าน้ำหนักของความคิดเห็น ไว้ 5 ระดับดังนี้

มากที่สุด	คะแนนเท่ากับ	5
มาก	คะแนนเท่ากับ	4
ปานกลาง	คะแนนเท่ากับ	3
น้อย	คะแนนเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	คะแนนเท่ากับ	1

เมื่อได้ค่าเฉลี่ยแล้ว นำมาแปลงโดยถือเกณฑ์ ดังนี้

4.50-5.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
2.50-3.49	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
0.50-1.49	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

5.3 ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science : SPSS)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย ในด้านใดที่สามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบัน
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการบริการทางการศึกษาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการทั้งภายในและภายนอกท้องถิ่นต่อไป
3. เป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยสำหรับผู้สนใจด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในด้านอื่นๆต่อไป